

Några minnen av Salomon August Andrée.

Linder, Gurli,

8 B Br. Andrée

National Library
of Sweden

Några minnen om
Salomon August Andrée

av

Gurli Linder

DET VAR AFTONEN DEN 5 MAJ 1889 i festvåningen i Hotel W 6 (nu Continental). För att fira minnet av franska revolutionen hade där till en lysande bankett samlats en stor och representativ skara, herrar och damer, av dåtida liberaler och radikaler, med S. A. Hedlund, S. A. Hedin, A. E. Nordenskiöld, Harald Wieselgren, Axel Key, Hugo Hamilton, Hugo Gyldén, Ellen Key, Curt Wallis, Robert Tigerstedt, Oscar Medin, Nils Linder, Ernst Beckman i spetsen. Stämningen var hög och åtskilligt demonstrativ med anledning av regeringens beslut att Sverige icke skulle officiellt delta i världsutställningen i Paris. Den gamle, i så många frinnets strider beprövade S. A. Hedlund presiderade. Han avslutade ett tal med att utbringa en skål för Frankrikes konst, vilken han ansåg symboliserad för aftonen i det i krokanerna på festbordet avbildade Eiffeltornet.

Knappt hade emellertid ordet givits fritt, förrän en ung ståtlig man reste sig och begärde det. Han förklarade sig uppkallad till protest mot att hederspresidenten betecknat Eiffeltornet som ett alster av Frankrikes konst. »Nej, mina damer och herrar, konsten har

ingen rätt att tillägna sig Eiffeltornet! Det är en produkt av Frankrikes teknik, denna glänsande teknik, som skänkt oss så mycket (här följde en lång uppräknning) och för vilken jag ber er höja era glas!»

Det med en stämman som hördes över hela salen schwungfullt och elegant framförda talet mottogs först med undran, men till slut med entusiasm. Överallt frågades: Vem är den unge mannen? — Jo, några visste besked. Han hette Andrée och var överingenjör i det nybildade Kungliga patentverket, vars chef var »den röde greven», Hugo Hamilton. Han sades vara en synnerligen skicklig tekniker och en för politik och sociala frågor mycket vaken ung man.

August Andrée blev småningom en av huvudstadens och det uppseglande liberala partiets bemärkta personligheter. Inom dessa kretsar råkade jag honom ofta, t. ex. på de stora mottagningarna i »Spökslottet» hos professor och fru Retzius, på Observatorium hos professor och fru Gyldén, på Djursholm hos professor och fru Mittag Leffler samt direktör och fru Sven Palme m. fl. Det brukade skämtsamt konstateras av Andrées närmaste umgängeskrets, att den som ville vinna hans vänskap måste intressera sig för teknik och luftsegling, av så vital betydelse som dessa båda voro för honom. Redan som barn hade han haft klart för sig att han ville bli ingenjör, och han prisade sig lycklig att ha fått utbildning för det yrke dit hans anlag och håg otvetydigt hänvisat honom. Han berättade gärna hur han, då han jullovet 1868 kom hem från läroverket i Jönköping till Grenna, där fadern var apotekare, slog näven i bordet och förklarade: »Nu läser jag inte en dag till, och låter Ni mig frivilligt inte sluta, så rymmer jag!» Och han tillade, att han bara förlorade tid genom att påtvingas en mängd onödiga kunskaper och genom att å andra sidan

ej få nog grundliga i för hans levnadsbana väsentliga ämnen. Pappa Andrée var emellertid av samma kynne, och han lät ej skrämman sig, utan sade lika bestämt ifrån: »Ja, du har nog rätt. Men avbryta mitt i läsåret får du inte. Sköt dig nu ordentligt, så skall du få sluta i vår.» Och därvid blev det. På »Teknis» gick det utmärkt för Andrée. Fysiken blev hans älsklingsämne, och hans lärare däri, professor Dahlander, blev honom en vän i alla kommande skiften.

Andrées nyktra intellektualism, systematiska läggning och obegränsade tro på den tillämpade naturvetenskapens, särskilt teknikens glänsande framsteg på alla områden, samt på industrins inverkan även på det andliga livet, genom dess förmåga att sopa bort vidskepelse och fördomar och upphäva sociala orättvisor, gjorde honom i högsta grad till ett barn av sin tid, åttitalet, med dess nya praktiska ideal och dess heta reformnit. Hur ofta hörde jag honom ej i medryckande iver och värme tala om industrins utveckling. »Tänk t. ex. bara på elektriciteten! Vad den angår stå vi ännu blott vid periferien. Men den tid skall komma, och fortare än vi tro, då elektriciteten blir hemmens förnämsta tjänare. Den skall lysa upp i minsta vrå, den skall koka er mat, sopa era mattor, piska era möbler, sy era kläder, ja, spela för er på pianot, och mycket mera som vi än ej ens i fantasien kunna drömma om. För att nu inte tala om samfärdseln!» Han var den förste jag hörde använda uttrycket »den elektriska jungfrun». Men när han profeterade, att elektriciteten också skulle sjunga vaggvisor för och berätta sagor för våra barn, då ville vi unga mödrar, som börjat lystra till idéerna om »barnets århundrade», ej vara med längre. »Den elektriska mamman» tilltalade oss inte alls! Man bör erinra sig, att allt detta måste te sig som en fantastisk äventyrsroman på en

tid när det enda av elektricitet man hade för ögonen var lyset i några gatlyktor.

Och ändamålet med teknikens och industrins utveckling? Ja, det var Andréés, liksom hela det moderna åttitalets patos, att ändamålet skulle vara massornas upplysning och frihet. Det var Spencers välfärds-moral och Spinozas teori att den materiella kulturen är underlag för den andliga, och att alla vetenskaper skola inriktas på människans högsta fullkomlighet. I Andréés efterlämnade anteckningar finnas åtskilliga som hänföra sig till denna uppfattning. T. ex. Det lägre folket ser oriktigt, emedan det ser underifrån. — När man frågar vad nytta är det väl med att arbetarna få litet idé om astronomi, mekanik, meteorologi o. s. v., svarar han: Jo den, att de invigas till att överallt se lagbundenhet. — Att det är dåliga tider på grund av överproduktion visar, säger han, att vår teknik nu är så fulländad, att dess ena uppgift, att frigöra arbetskraft, är på väg att uppnås. Men när nu detta resultat börjar synas, står man där handfallen och tar ej den ledighet som tekniken medger och åsyftar. Om man i stället för att använda ett mindre antal arbetare tolv timmar, använde dubbelt så många under sex timmar, så skulle småningom arbete och ledighet tillkomma alla. Ty förnämsta orsaken till att ett arbete vid en maskin ansågs för slavgöra i motsats till ett vid en pulpet såg Andréé i att det förra varade tolv, men det senare blott sex timmar.

Det var en gång Andréés mening att i en lång serie essayer behandla uppfinningarnas och industrins inflytande på kulturutvecklingen. Han hann fullborda endast en av dessa: Industrin och kvinnofrågan — en förträffligt utredande skrift. Men han efterlämnade ett rikt material, som behandlar ovannämnda inflytande bl. a.

på den mänskliga friheten, likställigheten i samhället, uppfostran, hygien, sporten, språket, litteraturen och konsten, den moderna krigsföringen («Jag instämmer fullkomligt i följande ord av Bismarck: ... att kemisten håller svärdet tillbaka i skidorna och genom sina uppfinningar har i sin hand avgörandet om krig och fred.»). För oss som varit med om den mellanliggande tiden ter sig denna optimistiska tro på den materiella utvecklingens förmåga att göra världen bättre och lyckligare ej utan en viss naivitet. Emot den kan man sätta ett yttrande av biskopen av Lincoln vid Världsalliansens för fred kongress i Stockholm i aug. 1925: »Den verkliga anledningen till att vi nu känna besvikelse är, att det s. k. moderna framåtskridandet eller den moderna kulturen icke strävat mot freden eller visat sig kunna kuva människornas onda lidelser.» Tekniken har det nog inte varit något fel på — däri hade Andrée rätt — men människorna!

Flerfaldiga gånger hörde jag Andrée diskutera kvinnosaken. Den hörde ju till åttitalets mest omhuldade reformobjekt. I allmänhet ansåg han nog kvinnan för ett svagt käril, men han betraktade ej svagheten som naturbestämd eller hennes underlägsenhet som »en välvillig vink av Skaparen», utan som produkter av en förkonstlad, fördomsfull uppfostran och dålig undervisning. Jag tror inte, sade han, att ni kvinnor av naturen äro särskilt benägna att bli dessa vankelmodiga, nyckfulla och inkonsekventa varelser såsom vilka vi nu äro vana att känna och klandra er. Jag tror att ni genom en annan uppfostran skulle ernå samma säkerhet i omdöme, fasthet i vilja och konsekvens i handlande som männen äga. — Blott 26 år gammal hade han deltagit i en pristävlan över ämnet Vilka brister finnas i vår tids

flickuppfostran och hur böra dessa lämpligen avhjälpas?, och han var stolt över att hans avhandling fått första priset.

Det var ju klart att Andrée ofta skulle interPELLERAS angående giftermål. Vanligen besvarade han frågan skämtsamt och på ett sätt som gav honom rykte om att vara synnerligen självgod och pretentiös. Men under ett mera förtroligt samtal gick han med allvar in på spörsmålet. Van som han var att med matematisk noggrannhet söka beräkna följderna av sina handlingar och lämna slumpen minsta möjliga spelrum, var han alltid rädd att göra sig beroende av omständigheter och handlingskonsekvenser som han ej kunde behärska. Han framhöll därför, att man i äktenskapet får att göra med en mängd faktorer som inte på förhand låta inränga sig i en bestämd plan. Det vore ett alltför stort vågspel att binda sig i ett förhållande där en annan individualitet skulle vara fullt berättigad — »och vad rätt skulle jag ha att undertrycka den?» — att i ens liv fordra samma plats som ens egen. För att inte tala om det ohyggliga i att vara bunden av resultat som haft en stark känsla till förutsättning, men sedermera berövats denna. Kanske kom dock följande förklaring, som jag en gång hörde honom avge, sanningen närmast: »Så snart jag känner några hjärtblad spira upp, drar jag försorg om att rycka upp dem med rötterna. Så kommer det sig att jag går och galler för en man utan förmåga av erotisk känsla! Men jag vet att den känsla jag en dag läte leva skulle bli så förkrossande stark, att jag ej skulle våga ge mig i dess våld. Jag, som anses inte 'begripa kärleken', har ännu aldrig sett en man kunna älska så som jag menar det, och jag tycker kvinnorna äro bra förnöjsamma i det avseendet.» När han börjat luftsegla svarade han: »Jag riskerar ju att *hon* med gråtande tårar skulle be mig

avstå från luftfärderna (hur förhistoriskt ter sig ej en sådan ängslan i vår tid!), och i samma ögonblick skulle min känsla för henne vara så oåterkalleligen död, att intet skulle kunna väcka den till liv igen.»

Inför litteratur och konst var han så ointresserad och oförstående, att det måste betraktas som en defekt hos honom. Han såg i dem knappast mer än ett tidsfördriv för stunden utan förmåga att inrikta eller påverka själslivet eller ge estetisk njutning. Ett framilande järnvägståg erbjöd hans skönhetssinne vida mer än en konstutställning. Han fann det mycket intressantare att vandra igenom en fabrik än att gå på teatern. Och om det på en bjudning gjordes musik flydde han ut i barnkammaren. Ty barn älskade han, och aldrig strålade hans ögon så som när han lyfte upp ett barn i sin famn, och han var för sina vänners småttingar en outtröttlig lekkamrat.

Många gånger disputerade vi om skönlitterär läsning. »Om jag en gång finge bestämma er lektyr», sade han vid ett sådant tillfälle. »Nå skicka mig då något lika intressant som denna!» (Jag vill minnas att det var en av Ernst Ahlgrens romaner.) Jag fick *On Liberty* av Stuart Mill (»ett av mina bästa evangelier»), *De lägre djurens själsliv* av O. M. Reuter och en geologisk avhandling av De Geer — de båda senare tråkiga som synden för den som inte hade några som helst naturvetenskapliga intressen! — När Selma Lagerlöf för några kapitel ur *Gösta Berlings saga* vunnit pris i en av tidningen *Idun* utlyst tävlan, gjorde vi — hon hade varit min mans lärjunge och min kamrat — en middag för henne, till vilken Andrée inbjöds. Han kände sig »smickrad» och tackade, men undrade om han måste läsa boken och om det inte kunde räcka med att han av sådana där fantastiska äventyr läst — *Münchhausens!*

Bland Andréés ovannämnda anteckningar finnas några som beröra litteratur och konst, t. ex.:

»Har någonsin en poet eller konstnär drömt sådana drömmar som Kepler, Huyghens m. fl. astronomer?»

»Så länge konstnärer och konsthistorici äro så fenomenalt okunniga om teknikens utveckling och visa sådan brist på förståelse av dess innerliga samband med konsten, komma deras framställningar att i väsentliga delar bli oriktiga och vilseledande.»

»Konsten är industrins medtävlarinna om allmänhetens gunst; därför har jag ögonen på henne.»

Jag har i min bok »Sällskapsliv i Stockholm under 1880- och 1890-talen» berättat utförligt om en sällskaplig sammanslutning, som hette *Kråkorna*. Ordförande, »kråkmästare», i denna var under många år Oscar Montelius och sedan Wilhelm Leche. Andrée tillhörde denna krets, som inneslöt hans närmaste vänner, och det var egentligen här vi lärde känna hans särpräglade personlighet: hans allt besegrande viljekraft, hans starka ihärdighet, hans redbara karaktär, hans soliga väsende och skälmaktiga humor.

Han var den mest utpräglade individualist man kunde träffa; varje tillstymmelse till tvång, även om det sammanföll med hans egna önskningar, var honom olidligt, och han ådagalade i detta fall en misstänksamhet som ibland sköt över målet. Han handlade nästan aldrig intuitivt, och man saknade nog hos honom ibland det impulsiva handlandets friskhet, men som ersättning hade man den trygghet som den behärskade och omdömesfulle mannen alltid inger; och han ägde en sällsynt förmåga av självdisciplin. Han var en principernas man, även i fråga om livets bagateller, men han blev aldrig pedantisk och småaktig. Han glömde aldrig en förolämpning, men han hämnades icke. Som vän var han absolut

trofast och synnerligen finkänslig och hänsynsfull. Den vänskap som ägnades honom sedan han blivit en berömd man skattade han föga. De vänner jag bryr mig om, sade han ofta, äro de som höllo av mig medan jag ännu var en okänd och obetydlig man. Sitt fulla förtroende, sin djupaste sorg och sin innersta glädje gav han väl knappast åt någon. »Alla våra olyckor komma av att vi ej kunna vara ensamma», skrev han en gång, och han citerade ofta ett yttrande av Napoleon: »Jag har aldrig ångrat att jag tegat, men väl att jag talat.»

Någon i Kråkorna framhöll en gång att Andrée kunde göra mera nytta som politiker än som luftseglare. »Nej tack», svarade han, »att gå in i en partifälla och rösta på kommando går helt enkelt inte för mig.» Under det fortsatta samtalet fällde han ett yttrande som jag finner värt att minnas. »När vi en gång bli grå och konservativa» . . . Allmän protest! »Jo, det bli vi, och det ska vi bli. Ty annars går samhällsmaskineriet hett; det blir som ångpannetryck utan avlopp. Men ett ska vi lova, och det är att när vi bli grå aldrig förneka eller skämmas över att vi voro röda när vi voro unga.»

Det var i Kråkorna Andrée en dag anmälde att han ville hålla ett föredrag om vetenskapliga ballongfärder. Och så berättade han om Glaishers och Gay-Lussacs luftresor. Någon sade efter föredraget: Du tänker väl aldrig ge dig iväg själv? — Var inte så säker, du! fick han till svar. Glädjestrålande talade han om för oss på våren 1893 att han fått en ballong av stiftelsen Lars Hiertas minne. Han berättade att det var en tjuguarig önskan som nu gått i uppfyllelse. Under sin vistelse i Amerika hade han försökt att få fara i ballong, men aldrig haft nog pengar, han som då förtjänade sitt uppehälle med att sköta sopkvasten på den svenska avdelningen på världsutställningen i Filadelfia 1876. All sin

lediga tid hade han sedan ägnat till studier och funderingar över ballonger och luftsegling, och han hade t. o. m. försökt att förfärdiga en montgolfière av pergamentpapper.

Med sin ballong »Svea» företog Andrée nio fria luftfärder. På en sammanlagd tid av 40 timmar flög han över 1,500 kilometer och gjorde därvid 400 observationer. Doktor Nils Ekholm vitsordade det utmärkta sätt varpå dessa observationer utförts, bearbetats och publicerats (i Vetenskapsakademiens handlingar) och anförde, att icke ens de stora kulturländernas ballongfarare utfört så noggranna bestämningar om luftens kolsyrehalt på olika höjder. Rekordet i hastighet togs under en färd Göteborg—Gotland, som varade tre timmar. Den tredje av dessa flygningar, den s. k. Östersjöfärden, som startades den 19 oktober 1893, var den farligaste. Andrée måste på natten, efter en lång släpfärd genom vattnet, lämna ballongen i sticket; i storm och mörker lyckades han ta sig upp på en liten holme, Eskörn, i den finländska skärgården. Dagen därpå räddades han av en fiskare från det närbelägna Brunskär. Denne hade visserligen redan på kvällen sett en fyrkantig båt med runt segel gående omväxlande under vattnet och över land. Men »mor» hade trott, att det var »sista da'n» och förbjudit honom att gå ut.

Man kan ej nu göra sig en föreställning om det oerhörda intresset för denna färd. När telegrammet kom från Finland trycktes extrablad med jätterubriker: *Andrée räddad!*, och han mottogs med stormande ovationer både i Finland och hemma. Själv betecknade han färden som »angenäm och ytterst intressant». I ett skämtsamt tidningskåseri — färden sedd genom engelska glasögon — berättas, att kommendanten på fästningen Skansen, Artur Hazelius, mött vid Furusund för att för-

värva Andréés angenäma och ytterst intressanta filt-skor och vantar, och vidare att han förmått två mecenater att utrusta en dykarexpedition för att rädda den för svensk industri så betecknande ölbutelj som Andréé kastat ut. Andréé själv erhöll rättighet att sätta S(on) A(ltesse) före sitt namn, en utmärkelse som förut blott tillfallit redaktör Hedlund i Göteborg och riksdagsmannen Hedin i Stockholm.

Ballongen Svea hamnade verkligen med alla sina tillbehör hos Hazelius, som inköpte den och exponerade den på utställningen 1897 — samma år Andréé företog polarfärden — i den lilla polarpaviljongen å Skansen. D. v. s. hans ballongflagga — ett blått ankare på vit botten — fick inte Hazelius. Den förteg jag, berättade Andréé, jag nämdes inte skilja mig från detta minne från Sveafärderna. Hazelius var en av de män Andréé livligast beundrade. Han brukade tala om att när han kände sig modfälld och energilös gick han ut och tittade på Nordiska museet och sade till sig själv: Kom ihåg att varenda sten och varenda spik i det huset har *en* man lyckats tiggas ihop, därför att han ägt en brinnande och *hel* vilja till *en* sak! Och i det tal han höll vid geografiska sällskapets avskedsfest för polarexpeditionen sade han: Någon frågade mig häromdagen om jag gjort något testamente. Nej, det har jag inte. Men jag skulle vilja ge er som mitt testamente en bön: Ta bättre vara på era stora män! Gör ej vägen så svår, arbetet så tungt för t. ex. sådana män som Adolf Nordenskiöld och Artur Hazelius!

Så kom då polarfärden. Efter det mest omsorgsfulla förarbete framlade Andréé sin plan först för Nordenskiöld, och så den 13 februari 1895 för Sällskapet för antropologi och geografi som det då hette. Planen vann genast de omdömesgillas anslutning och allmänhetens livliga

intresse. Men pengar? Så en vacker dag kort efteråt fick jag en telefonpåringning. Det var från Andrée. »Står ni nu riktigt stadigt där ni står, så att ni kan tåla höra vad som hänt? Jag har i dag fått 65,000 kronor — det var halva den beräknade summan — av Alfred Nobel.» Han berättade att han lärt känna Nobel år 1887, då de en gång på Kungl. patentverket diskuterat allt mellan himmel och jord, sökt överbjuda varandra i originella synpunkter och oförskräckta slutledningar och lyckats smula sönder allt vad de tagit ihop med. Resten av pengarna till expeditionen lämnades av Oscar II, Oscar Dickson och Gustaf Retzius.

På sommaren företog Andrée en studieresa till England, Tyskland och Frankrike, och så beställdes ballongen hos Lachambre i Paris.

Det blev en oerhört arbetsam höst och vinter för Andrée. Det gällde ju ett alldeles nytt slag av polarexpedition, och man hade inga föregående erfarenheter att stödja vid. Han behöll dessutom sin tjänst i patentverket. Han började sitt arbete klockan fem om morgnarna. Det ville hans starka fysik och oerhörda arbetsförmåga till för att stå bi. Den 7 juni 1896 avgick expeditionen från Göteborg på ångaren Virgo. Någon frågade Andrée om han kände sig trött. Nej, men jag har en känsla som om jag ej sovit på ett par månader. Och det första jag skall göra ombord är att gå till kojs. Det skall sovas med besked!

I olika sammanhang har flere gånger i pressen berättats om expeditionens öden, hur allt gick i lås på Spetsbergen: att bygga ballonghus och vätgasapparat, fylla ballongen o. s. v., men hur slutligen allt strandade i brist på lämplig vind, och Andrée måste ge order att tömma och packa in ballongen, då den möjliga tiden för uppstigande det året var förbi. I hans dagboksanteck-

ningar står den 12 augusti: Här är stillt och eländigt — den 14: På morgonen ankrade Fram i Smeerenburg nära invid oss — den 15: I dag hava vi slipat de saxar varmed ballongen skall sönderklippas — och slutligen den 17: Kl. 10 öppnades ventilerna, och tömningen var slut kl. 5.

Lugn och behärskad var Andrée vid hemkomsten. Men en glimt av vad han kände fick jag vid vårt första sammanträffande. Jag utbrast: Vilken olycka! Och då svarade han: Nå, Gud vare lov att ni förstår *det!* Jag vet inte vad jag hade gjort er om ni, som så många andra, sagt: Skönt att ni är välbehållen hemma igen!

Det var för Andrée ett tungt och trist år som följde. Så den 15 maj 1897 — just när den stora konst- och industriutställningen öppnades — lämnade expeditionen Stockholm och inskeppade sig i Göteborg på kronans fartyg Svensksund. Amanuensen Nils Strindberg medföljde även denna gång, men doktor Nils Ekholm hade dragit sig tillbaka, och i hans ställe hade inträtt ingenjören Knut Fränkel. Expeditionen framkom till sitt läger på Danskön den 30 maj. Nu voro hela världens ögon riktade dit. Andrée hade ju framlagt sin plan för de förnämsta experter utomlands. Tidningen New York Herald hade bjudit 100,000 kronor för en biljett om en passagerare finge medfölja, och 20,000 för det första telegrammet. Den 11 juli kommenderade Andrée: Loss! och tillade: Hälsa gamla Sverige! Och så försvann ballongen Örnen småningom i ett fjärran, från vilken den och dess modiga besättning aldrig skulle återkomma. Hur och när expeditionen gick under förblir väl alltid en olöst gåta. »Det finns nu inte en blotta i min plan», sade Andrée före avfärden. Men — det fanns en detalj, i fråga om vilken han låtit övertala sig att frångå sin egen ursprungliga mening, nämligen släplinornas skruvskarvförbindelser. När så till på köpet linorna blevo felaktigt upplagda,

gängade de ur vid upprullningen, och det blev en färd med fri ballong i stället för med den styrbarhet släp-linorna skulle ha förlänat.

Det har ej saknats kannstöperier om Andrée och hans färd. Det har sagts att han ej längre trodde på sin sak, att ballongen var oduglig och att han gav sig av i desperation. Andrée var naturligtvis ingalunda främmande för tanken att han måste räkna med livet som insats, men när han talade därom gällde hans bekymmer de uteblivna forskningsresultaten. Han hade inga skäl att önska sig döden, och han var en man som aldrig handlade i desperation.

Visserligen hade han en månad före avresan från Sverige 1897 drabbats av sitt livs största sorg, nämligen sin moders död. Fru Mina Andrée, född Heurlin och brorsdotter till den kände biskopen, var en ovanligt rikt begåvad kvinna, och de två voro oändligt fästa vid varandra. Bland annat möttes de i sitt sinne för humor. En gång när en för henne okänd ung dam uppvaktat henne med en blomstersändning, skrev hon till sonen: Hälsa den unga damen och tacka henne för hennes intresse för mig, gamla skröpliga gumma, fast nog förstår jag att i detta fall amman smekes för barnets skull. »Min långa glädje» kallade hon sonen August. »Jag har haft glädje av alla mina barn, men det har varit något särskilt med August, därför att han brutit sig en egen väg och den vägen varit så svår.» Hjaltemodigt behärskade hon sin ängslan inför polarfärden och följde med levande intresse alla förberedelser. Men vid avskedet år 1896 svek självbehärskningen, och hon utbrast: Det är den första sorg du gjort mig, August! Nu befriades hon från ett uppreparande av detta avsked. — Allt mitt personliga intresse för expeditionen är nu borta, sade Andrée. Jag är naturligtvis allttjämt intresserad av att förverkliga min idé och

känner ansvar för dem som följa mig på färden, men någon rent personlig glädjekänsla kan framgången inte mer ge mig. Den enda famn jag numera längtade att komma åter till var mors. Henne hade jag velat ge det innersta av min kamp, det finaste av min glädje.

Den djarva och stolta färden misslyckades om man så vill. Men i valet emellan att icke ha fått sätta i verket den idé som blivit hans stora patos och hans allt behärskande önskan, eller att låta livet för den skulle August Andrée själv aldrig tvekat.

Anteckningar och brev ha ställts till mitt förfogande av kaptenen och direktören Ernst Andrée.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher due to the paper's texture and the bleed-through effect.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher due to the paper's texture and the bleed-through effect.

Small, faint text at the bottom of the page, possibly a page number or a reference code.